

גדר סביב למדינה

אולם קשה לפי שהרי עיר מוקפת חומה ודלתות נעולות בלילה הוה רה"י גם לרבי יהודה, ולמה לא נאמר שרבים שבתוך המחיצות מבטלות אותן.

וצ"ל שמה שכתבו התוס' את המושג של ארומ"מ כשאינן עוברים המחיצות אלא נמצאים בתוכן, זה רק במקרה שיש ניחא תשמישתיה לגמרי שיש חיים רגילים בכל המובנים בתוך המחיצות, וזה לא שייך בעיר מוקפת חומה שרגיל אדם לצאת מן העיר וא"כ המחיצות מפריעים לו אבל בהיקף מדינה שניחא תשמישתיה דהיינו שיש חיים רגילים לציבור בתוך המחיצות, בזה אמרינן דאתי רבים שבתוך המחיצות ומבטלי המחיצות אף שאין עוברים דרך המחיצות. וזה כוונת הח"ס במושג חדש של ארומ"מ. (אולם החז"א שם כתב שלפי הח"ס בדעת התוס' יוצא שנהר המקיף כרך גדול לא הוה מחיצה לדעת רבנן, ולפי מה שכתבנו בזה הוה מחיצה, כיון שעדיין נחשב לא ניחא תשמישתיה וכן חזר בו החז"א (בס' ק"ז ס"ק א) ע"ש ועי' לקמן).

ובזה יוצא שיש חילוק בין רבנן לרבי יהודה, דלדעת רבנן במחיצה בידי אדם לא מבטלי מחיצה ורק במחיצה בידי שמים, ולדעת רבי יהודה אין חילוק ולפי דבריו זה גם מחיצה בידי אדם מתבטלים, (שהרי כל דברי תוס' לחלק ולחדש שמחיצה בידי שמים אינן כ"כ מחיצה כתבו לדעת רבנן וכן מבואר בתוס' לעיל (בד"ה אילימא) שלדעת רבי יהודה ידענו כבר מקודם שארומ"מ כשאין עוברים דרך המחיצה ורק לרבנן לא ידענו ולא חידשו תוס' שום דבר לדעת רבי יהודה רק לדעת רבנן), וכיון שאנן קיי"ל לדעת כמעט כל הראשונים כרבי יהודה ע"פ מימרא דר' יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבים עליה משום רשה"ר וא"כ גם מחיצה בידי אדם מתבטל ע"י רבים בתוך המדינה ועי' לקמן עוד בדברי החז"א.

הנה עצם חידוש התוס' הוא דוחק גדול לחדש עוד ענין של ארומ"מ, ועי' בגאון יעקב שדחה לגמרי דברי התוס' ועי' גם ח"ס שם שהחשיב את התוס' לדוחק.

והריטב"א כתב בשם הרמב"ן חילוק אחר, שכל שרואה עצמו בתוך המחיצות נחשב מחיצה ויותר מזה לא, ומפרש שמה דאיתא (עירובין סז): שמחיצה אפילו לכור ואפילו לכוריים היה רשה"ר, יש לזה גבול.

חידושי הריטב"א (מסכת עירובין דף כב עמוד ב) וק"ל מ"מ עד אימתי היא מרוחקות שיהו חשובות מחיצות לשוויה רשות היחיד, דהא אמרינן דקרפף יותר מבית סאתים שהוקף אפילו שלא לדירה רשות היחיד הוא מן התורה וכמה יהא שיעור אותו יותר מבית סאתים, אומר רבינו הרב ז"ל דהיינו כל שרואה עצמו תוך המחיצות דאע"ג דלגבי שבת לא בעינן מחיצות הניכרות לדירתו

בענין גדר המדינה, הנה לפני שנדון אם באמת יש גדר, צריך לראות לו יצויר שיש גדר אם זה מהני.

הנה תוס' ערובין (כ): כתב כדי לתרץ הקושיה למה כל א"י לא נעשה רשה"י ע"י הימים סביב, שגם לדעת רבנן שס"ל שלא אתי רבים ומבטלי מחיצות, מ"מ זה רק במחיצות שעשוין בידי בני אדם אבל בעשוין בידי שמים מבטלי מחיצות.

הנה תוס' כמו הובא בפנינו הם קשין מאוד, שהרי בגמרא מבואר שאין חילוק בין מחיצות העשוין בידי בני אדם או עשוין בידי שמים, שהרי אמרינן שם תל המתלקט עשרה מתוך ארבעה חייבים עליו משום רשות הרבים או אין חייבים עליו, אליבא דרבנן לא תיבעי לך, השתא ומה התם דניחא תשמישתא אמרי רבנן לא אתי רבים ומבטלי מחיצות הכא דלא ניחא תשמישתא לא כל שכן, וכן לקמן בשבילי בית גילגל, ואם איתא לחילוק התוס', מאי כ"ש איכא, אדרבה יש חילוק, דהתם בפסי ביראות לא אתי רבים ומבטלי מחיצות משום שהוא עשוי בידי אדם אבל כאן בתל המתלקט עשוי בידי שמים ולכן ארומ"מ.

וכן קשה מן הגמ' (סז): שרב הונא בר חיננא הקשה על מימרא דר' יוחנן דקרפף יותר מבית סאתיים הוה רשה"י מדאורייתא, מן הברייתא דסלע שבים שלא הוה רשה"י ביותר מבית סאתים, ומה קושיה הרי סלע שבים הוא מחיצה בידי שמים ור' יוחנן מדבר במחיצה בידי אדם, אלא ודאי שס"ל לגמרא שאין לחלק בכך.

הנה קושיה הראשונה הקשה בתשובת ח"ס (ס' פ"ט) הובא בחז"א (ס' ק"ח ס"ק י"א) וכנראה שתירץ שיש שני סוגי ארומ"מ, אחד המבואר בגמרא, שעוברים על המחיצה, ובה אמרינן דלדעת רבנן לא ארומ"מ, כיון שהמחיצה מבטל אותם מללכת שם, ובה אין נפ"מ אם המחיצה עשויה בידי אדם או בידי שמים, אבל במחיצת הרים, ששם עצם מציאות של רבים בתוך המחיצות הוא שמבטל המחיצות, ולא משום שעוברים דרך שם, בזה יש נפ"מ בין מחיצות העשוים בידי אדם או בידי שמים.

אולם נלמוד לפי זה, שהרי תוס' כתבו החילוק לפי רבנן שס"ל שלא ארומ"מ, אבל לפי רבי יהודה שס"ל שארומ"מ, אין חילוק בין מחיצה בידי אדם לבין מחיצה בידי שמים, וכן מבואר בתוס' לעיל (ד"ה אילימא) שלר' יהודה היינו יודעים שארומ"מ דהיינו רבים בתוך המחיצה ולא שעוברים עליו וזה לפני שידעו כלל החילוק בין מחיצה בידי אדם למחיצה בידי שמים, וכיון שיש לנו כעת מושג חדש של ארומ"מ דהיינו רבים שנמצאים בתוך המחיצות אז גם מחיצת בידי אדם מתבטלות, כל שיש רבים בתוך המחיצות ואין מפריעים להם המחיצות, והרי רבי יהודה שאומר ארומ"מ בודאי מדבר גם במחיצות בני אדם. שהרי מדבר בעיקר בפסי ביראות שהם בידי אדם.

באמת לשון התוס' הוא במחיצה שאינן עשויין בידי אדם, וזה מתפרש כלשון הגמרא (סוכה כד:): במחיצה של בעלי חיים שנקראים אינן עשויין בידי אדם ושם הפירוש שאינן ראוין לעשות בידי אדם, ולא בא לאפוקי עשויין בידי שמים שהרי מחיצה בידי שמים ודאי הוה מחיצה, וכן כאן בתוס' הכוונה שמחיצה גדולה כ"כ שאין דרך לעשות בידי אדם אינו מחיצה אך שבאמת למעשה כן נעשה בידי אדם.

ולפ"ז כוונת התוס' כבר בד"ה אילימא, שלרבי יהודה מחיצת הרים סביב א"י מתבטלות ע"י ארומ"מ, הכוונה בגלל גודל המחיצות בצירוף הרבים בפנים מתבטלות המחיצות וס"ד שזה רק לדעת רבי יהודה, אבל לרבנן ס"ד שהמחיצות לא מתבטלות, ואחר שהגמ' דוחה סברה זו שא"כ גם בבל יהא כך, ס"ל שגם לרבנן במחיצות גדולות כאילו שאין דרך לעשות בידי אדם מתבטלות גם לרבנן ואף שבאמת עשויין בידי אדם.

ויש סמך לזה בדברי תוס' הרא"ש שכתב **ושמא במחיצה שאינן עשויה בידי אדם בהיקף גדול כזה אפילו רבנן מודו דאתו רבים ובטלי מחיצתא**, ומשמע שעיקר הנקודה בגלל שעשויה בגדול כזה, ומשמע גם שלשון אינו עשויה אין הכוונה שבפועל אינן עשויה אלא הכוונה שאין דרך לעשות בידי אדם, שאילו הכוונה שבפועל אינו עשויה בידי אדם, וזה לא סיבה לבד לומר שאינן מחיצה וצריך להוסיף שבהיקף גדול כזה, א"כ היה צריך לכתוב, שאינן עשויה בידי אדם ו'בהיקף גדול כזה, אלא משמע שבהיקף גדול כזה הוא ביאור על מה שאמר שאינן עשויה בידי אדם, והיינו שאין דרך להקיף ע"י בני אדם בהיקף גדול כזה. ובביאור זה של החז"א הרווחנו, שלא תקשו מן שתי הגמרות דף כב: ודף סז: שמבואר מהם שאין חילוק בין מחיצה בידי אדם למחיצה בידי שמים.

איך שהוא, דברי התוס' בלי תוספת ביאור אין להם שום הבנה, וע"י שמסבירים אותו יוצא שבין כך ובין כך שלדעת רבי יהודה שהלכה כמותו לדעת רוב ראשונים, גם במחיצה בידי אדם מתבטל ע"י רובי בני אדם בתוכו, ולביאור אחד של החז"א, תוס' אף פעם לא כווננו לחלק בין מחיצה ידי אדם למחיצה בידי שמים ויש סמך מן תוס' הרא"ש לביאור הזה.

וכ"ש לדעת הרמב"ן ודעימיה היינו הריטב"א והרשב"א וכן כתוב בחידושי הר"ן אין הבדל בין מחיצה בידי אדם למחיצה בידי שמים, וכ"כ בחז"א (ס' ק"ז) בפשטות שלדעת הריטב"א ודעימיה אין חילוק בין מחיצה בידי אדם למחיצה בידי שמים.

ולא הבנתי כלל מה שדייק הבה"ל (שם) מן הרמב"ן שרק במחיצה בידי שמים נאמר, וכנראה שאינו מדייק כך מן הרמב"ן, רק שכתב שברמב"ן עצמו אינו מוכרח שאין חילוק בין מחיצה בידי אדם למחיצה בידי שמים, רק שכתב כך מסברה מכח הגמרא (סז:): בדעת ר' יוחנן דבאינו מוקף לדירה אפילו כור ואפילו כוריים הוה

כדאיתא בפרק קמא דסוכה (ד' ב' וע"ש) אפ"ה בעינן שיראה עצמו תוך מחיצות.

ומבואר בריטב"א שהגבול שנתן אין חילוק בין מחיצה בידי אדם ובין מחיצה בידי שמים, וכ"כ בפשטות בחז"א (ס' ק"ז ס"ק א') ובמ"ב (בשעה"צ ס' שס"ג ס"ק צ"ד).

וכן מבואר ברשב"א (שם), רק שהרשב"א נשאר בצ"ע מה הגבול, (אולם אין הרשב"א מסתפק על עצם היסוד שכתב שיש גבול רק שמסתפק מה הגבול).

אולם בביאור הלכה (ס' שמ"ו ד"ה קרפף) רצה לחדש שכוונת הרמב"ן לא כמו שהבין אותו הריטב"א וכמו שכתבו בחידושי הרשב"א והר"ן, אלא גם לפי הרמב"ן שכתב שאם אין אדם רואה עצמו בתוך המחיצות אינו מחיצה, זה רק מחיצה בידי שמים אבל מחיצה בידי אדם מודה שאין גבול למחיצות.

ואולם נראה לומר שזה דוחק גדול לומר זה ולחלוק על הריטב"א שכתב דבריו בשם הרמב"ן, הרי בפשטות הגמרא (כב:): מבואר שאין שום חילוק בין מחיצה שעשויה בידי אדם ובין עשויה בידי שמים, שאילו היה חילוק לא היה הגמרא יכול לומר הכ"ש וכמו שכתבנו לעיל, וכן מן הגמרא (סז:): כנ"ל, שהגמרא אינו מוכן כלל לחלק בין מחיצה בידי אדם שלא הוקף לדירה לבין מחיצה בידי שמים, ורק לפי התוס' הוצרכנו לדחוק שיש שני סוגי ארומ"מ, ובסוג השני של רבים בתוך מחיצות יש הבדל בין מחיצה בידי אדם ובין מחיצה בידי שמים, אבל לפי הרמב"ן שלא ניתוסף כאן סברה של ארומ"מ רק בגודל המחיצה, ובוזה מבואר בגמרא (ס"ז:): שאין חילוק ביניהם, בזמן שמדברים על גודל המחיצה, שרב הונא בר חנינא הקשה על מימרא דר' יוחנן דיותר מבית סאתיים הוה רשה"י מדאורייתא, מן הברייתא דסלע שבים שלא הוה רשה"י ביותר מבית סאתים, ומה קושיה הרי שם הוא מחיצה בידי שמים ור' יוחנן מדבר במחיצה בידי אדם, אלא ודאי שס"ל לגמרא שאין לחלק בכך.

הנה החז"א בעצמו כתב (בס' ק"ז ס"ק א') בכוונת התוס' אחרת, שהוא נתקשה במושג החדש של אתי רבים ומבטלי מחיצות מה שרבים נמצאים בתוך המחיצות ואינן עוברים דרך המחיצה, שהרי עיר מוקפת חומה ודלתות נעולות בלילה הוה מחיצה ולא אמרינן ארומ"מ מה שהולכים בתוך העיר, ועל כן כתב בכוונת התוס' שגם תוס' ס"ל ביסודו של דבר כמו הריטב"א והרמב"ן שכל שאין רואה עצמו בתוך המחיצות אינו מחיצה, ורק תוס' ס"ל שרק בתנאי שיש רבים בתוך המחיצות נתבטלו המחיצות, משא"כ לפי הרמב"ן נתבטלו המחיצות אף כשאין רבים נמצאים בתוכן, ומה שכתבו תוס' שבמחיצה העשויין בידי שמים אינן מחיצה, אין כוונה משום שבאמת עשויין בידי שמים, אלא לפי שאין דרך להקיף מחיצות בגודל כזה בידי אדם, וממילא אפילו אם הקיפו בידי אדם אינן מחיצות ומתבטלות ע"י הרבים שנמצאים בתוכן.

בכוריים, (וזה המקור של אלו שרצו להרחיב מחיצה בידי אדם) מקשה רב הונא בר חנינא מן הברייתא דסלע שבים, וחשב בכוונת הברייתא שיותר מבית סאתיים לא הוה מחיצה כלל אפילו מדאורייתא.

והגמרא דוחה שכוונת הברייתא שגם יותר מבית סאתיים הוה מחיצה מדאורייתא, ועושה חסורי מחסרי בברייתא.

ועכשיו צריך להבין דעת רב הונא בר חנינא, שהוא רוצה לחלוק על רבי יוחנן ולומר שיותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה לא הוה כלל מחיצה אפילו מדאורייתא, ואף שאם זה הוקף לדירה בודאי הוה מחיצה גמורה כמבואר בכל פרק עושין פסין, וא"כ ס"ל שמדאורייתא יש חלוק בין הוקף לדירה ללא הוקף לדירה, ומביא ראיה לזה מסלע שבים, ולכאורה היה אפשר לתרץ דברי ר' יוחנן, דשאני סלע שבים שהוא מחיצה בידי שמים, ומש"ה לא הוה מחיצה ביתר מבית סאתיים, ולמה הוצרך הגמ' בתירוץ לדחוק שם כוונה אחרת בלשון הברייתא, ומוכרחים לומר בכוונת הקושיה, שאין כלל מקום לחלק בין מחיצה בידי שמים לבין מחיצה בידי אדם שלא הוקף לדירה, וכל מה שיש מקום לחלק, הוא רק בין מחיצה שהוקף לדירה ובין מחיצה שלא הוקף לדירה, וגם התירוץ של הגמרא אינו חולק על יסוד זה שאין מקום לחלק בין בידי שמים לידי אדם שלא הוקף לדירה, רק שאמרינן שגם מחיצה בידי שמים הוה מחיצה ביתר מב"ס, והברייתא מתפרש בחסורי מחסרי.

ועכשיו כשאנו בסופו של דבר מוכרחים לומר מכח אוקיינוס, שמחיצה בידי שמים יש לו גבול, דהיינו שאף שיתר מב"ס הוה מחיצה, מ"מ יש איזה גבול שיצא מדין מחיצה, א"כ ממילא כולל בזה גם מחיצה בידי אדם שלא הוקף לדירה, ורק במחיצה שהוקף לדירה, בזה יש מקום לומר שאין לו גבול ואינו דומה למחיצה שלא הוקף לדירה, שאף שר' יוחנן אמר שגם ביתר מב"ס הוה מחיצה, אינו אומר שבכל מקום ובלי גבול דומה לא הוקף לדירה להוקף לדירה, אלא למעשה אמר שגם ביתר מבית סאתיים הוה מחיצה בלא הוקף לדירה. אבל מ"מ יש לזה גבול.

וא"כ כשאמר הרמב"ם שבהוקף לדירה אין גבול, ואנו מוכרחים לומר מכח אוקיינוס שבידי שמים יש גבול מדאורייתא, ממילא כשדנים על מחיצה בידי אדם שלא הוקף לדירה למה דומה, אז נדמה למחיצה בידי שמים שיש גבול מדאורייתא ולא למחיצה בידי אדם שהוקף לדירה שאין לו גבול.

והיינו שהוקף לדירה יש מקום לחלק בין מחיצה ידי אדם ובין מחיצה בידי שמים, שמחיצה בידי שמים קשה לתת לה כלל של הוקף לדירה, ויש לזה גבול משא"כ בידי אדם שמקיפים עיר גדולה מאוד אין לזה גבול לגודל העיר, אבל כשזה לא הוקף לדירה אין כלל מקום לחלק בין עשויה בידי אדם ועשויה בידי שמים כמבואר מפורש בקושיה הגמרא (סז:).

מחיצה, אבל נראה שדוקא מן הגמרא שם משמע שאין חילוק בין מחיצה בידי אדם למחיצה בידי שמים וכנ"ל.

וצריך לבאר דברי הבה"ל כתב שם בהמשך הדברים וז"ל ובפרט לפי מה שכתב שם הרמב"ן עוד תירוץ שני וז"ל וא"נ היכי שאין המחיצה מעכבת וממעטת על הרבים כלום אין בו תורת מחצה וה"נ משמע ההיא דעושין פסין גבי סולמא דצור ואוקיינוס עכ"ל בודאי י"ל דלענין קרפף מודה הרמב"ן לתוספות דאפילו רחב הרבה מאוד שאין המחיצה נראית לעומדים באמצע הוה רה"י מן התורה כיון שעכ"פ מעכב את הרבים מלעבור מחמת המחיצות המקיפות עכ"ל הבה"ל.

הנה כאן גם בדעת הבה"ל בכוונת הרמב"ן אינו מחלק בין מחיצה בידי אדם למחיצה בידי שמים, שהרי הוא כתב החילוק בין אם המחיצה מעכב מלעבור ובין שאינו מעכב מלעבור ומאי נפ"מ יש בזה אם המחיצה נעשה בידי אדם או בידי שמים, אלא כוונת החילוק בגודל ההיקף, שהוא רצה לומר שאם גודל ההיקף הוא רק בגדר שאין נראין לעומד באמצע, זה לא מספיק גדול לבטל תורת מחיצה, כיון כשהוא יגיע למחיצה יעכב הרבים מלעבור, אלא צריך להיות היקף גדול כזה שחיים רגילים של אדם אינו מעוכב להם כלום דהיינו מחיצה גדולה של מדינה שלימה.

וראייתי בהגה' על חידושי הריטב"א (מוסד הרב קוק) שרצה להביא ראייה מפירוש המשנה להרמב"ם (פ"ב סוף הקטע של ד"ה ועוד) שמחיצה בידי אדם אין לו גבול וז"ל **וממה שאתה חייב לדעת כי כל מקום שעשו לו גדר הכוונה היתה לדור בו והוא מה שקורין אותו קרפף שהוקף לדורה אפילו יש במידתו אלף מיל מותר לטלטל בכלו ומה שדברו לא דברו אלא בגינה וקרפף שלא הוקף לדירה.**

ולמד מזה שה"ה לענין דאורייתא גם בלא הוקף לדירה הוה רשה"י מן התורה שהרי רבי יוחנן (בדף ס"ז:) אמר שגם אם לא הוקף לדירה הוה רשה"י מן התורה.

אולם נראה שאין שום ראייה משם, דשפיר יש לומר שמה שמן התורה אין לו גבול, זה רק בהוקף לדירה, אבל לא בלא הוקף לדירה.

שהרי בעשויה בידי שמים מוכרחים להודות מכח הגמרא (כב:) באוקיינוס, שיש גבול לגודל מחיצה, וא"כ כעת צריך לדון, מחיצה בידי אדם שלא הוקף לדירה, למה היא יותר דומה לענין דאורייתא, האם למחיצה בידי אדם שהוקף לדירה או למחיצה בידי שמים.

ויש ראייה מוכרחת, שמחיצה שעשויה בידי אדם ולא הוקף לדירה יותר דומה למחיצה בידי שמים ממה שדומה למחיצה בידי אדם שהוקף לדירה.

שהרי בגמרא (סז:) על מימרא דר' יוחנן שקרפף שלא הוקף לדירה הוה רשה"י מן התורה אפילו בכור אפילו

גדר סביב למדינה

ברמב"ן כתוב שמחיצה ביד שמים יש לו גבול, ואינו מדבר במחיצה בידי אדם, אולם כיון שבגמרא מבואר שאין לחלק, אין לנו לומר שיש חילוק.

בדעת התוס' שמוסיף ענין של אתי רבים ומבטלי מחיצות, את"ל שכתב זה באמת שיש חילוק בין מחיצות בידי אדם למחיצות בידי שמים, כתב זה רק לדעת רבנן דס"ל שלא ארומ"מ אבל לדעת ר' יהודה אין חילוק וק"ל כרבי יהודה בזה.

יש פירוש בחז"א (ס' ק"ז) שגם כונת התוס' שאין חילוק בין מחיצה בידי אדם למחיצה ביד שמים, ועיקר הכוונה שמחיצה גדולה שאין דרך בני אדם לעשות אינו מחיצה, ויש סמוכין בתוס' הרא"ש כדרך זה.

דעת פירוש המשניות להרמב"ם שכתב שבמקו"ף לשם דירה אין לו גבול, אז אם לא הוקף לדירה דומה למוקף בידי שמים שיש לו גבול.

ובעיקר הענין צריכים אנו לפסוק כדעה שמישבים הגמרות יותר, וכיון שבשני גמרות משמע שאין לחלק בין מחיצה בידי שמים למחיצה בידי אדם, צריך לפרש הראשונים כך או שעכ"פ להלכה לנקוט כך.

בענין אם נאמר שיש שיטה שהיקף בידי אדם מהני למדינה, האם המציאות הוא שיש באמת היקף

הנה קודם צריך לבאר שמה שיש היקף בידי אדם הוא בגבול צפון ובגבול מזרח, ובנגב הולך באלכסון מצד מזרח לכיוון דרום, וכן מצד מערב לכיוון דרום מרצועת עזה ואילך, אבל מרצועת עזה עד גבול צפון אין היקף בידי אדם, כי שם יש הים.

ולכאורה גם באילת על ים סוף אין היקף ביד אדם (אולם לא ראיתי המקום) וכן בים המלח הצפוני אין מחיצת בני אדם.

ובגוש דן אין היקף מצד צפון, וצריך שהגדר על גבול מצרים יסגור את הדרום, ואז עושים קו מרצועת עזה עד ראש הנקרה, אולם האם אפשר לחשוב גבול מצרים בתור גבול דרום כדי שיהא עומד מרובה על בתור גבול דרומי עד גבול ירדן, הוא צע"ג ע' לקמן בענין זה.

וכדי שיהא מוקף עכ"פ מדאורייתא, צריך לכל הפחות שלשה צדדים, ואם נאמר שפרצה של יותר מעשר אמה מדאורייתא, א"כ כל פירצה של יותר מעשר מבטל המחיצה.

וראיתי בספר 'טל חיים' על שבת, שכתב שבודאי יש הרבה פירצות יותר מעשר. ובעיקר הרי ים המלח מחלק בין גבול מזרח לגבול דרום.

צריך עוד לעיין בבית הבחירה וחינושי המאירי, שבמאירי בבית הבחירה כתב **העיירות והמדינות שלא הוקפו בחומות אע"פ שהיו הרים או בקעות או ימים או נהרות מקיפין אותם, לא הופקעו מידי רה"ר, שאם כן אף העולם כלו מוקף בים אוקינוס, ובחינושו כתב רק לשון עיירות, ולא הזכיר לשון מדינות, וצריך לדעת שלשון מדינה בראשונים אינו כמו בעברית של זמנינו מדינה שהוא ממלכה שכולל הרבה עיירות, אלא הכוונה עיר גדולה, ע' בזה ברמב"ם (פי"ד מהל' שבת הל' א') בביאור רשות היחיד.**

וכן מקום שהוא מוקף ארבע מחצות גובהן עשרה וביניהן ארבע על ארבע או יתר על כן, אפילו יש בו כמה מילים אם הוקף לדירה כגון מדינה המוקפת חומה שדלתותיה ננעלות בלילה.

וא"כ למדנו שאילו הוקפו בחומה אפילו בגודל של אוקיינוס היה מהני, אולם כוונת המאירי כמו שכתבנו בדעת הרמב"ם דאיירי בהוקף לשם דירה, שזה לשון עיירות ומדינות.

אולם יש קצת להעיר מה שכתב שאם עיר הוקפה בנהר או הר אינו מחיצה, והרי כאן אינו מדבר בהרחק גדול רק סתם עיר, והרי גם תל נחשב מחיצה מדאורייתא אף ביותר מבית סאתים כפי מסקנת הגמרא (דף סז:): וא"א לומר שהמאירי מדרבנן אמר, שהרי כתב לא הופקעה מר"ה.

וצ"ל שכונתו משום שרבים בוקעים בתוכו, ובזה יש הבדל בין מחיצות בידי שמים שרבים מבטלות אותו ובין מחיצות ביד אדם שהוקפה לדירה שאין רבים מבטלות אותו, ומה דאיתא במסקנת הגמרא ששלע בים הוה מחיצה מדאורייתא אף ביותר מב"ס שם אייר שאין רבים בתוכו.

אולם מה יהא במחיצות בידי אדם שלא הוקפה לדירה בזה לא דיבר המאירי כלום, ושפיר יש לומר דשם דומה למחיצה בידי שמים וממילא ג"כ רבים בתוכו מבטלים אותו. וכמו שכתבנו בדעת הרמב"ם שמחיצה ביד אדם שלא הוקפה לדירה דומה למחיצה בידי שמים מכח הגמרא (סז:).

המסקנא

בריטב"א וחינושי הרשב"א וחינושי הר"ן מפורש שגם מחיצות בידי אדם אינו מחיצה, ואין לחלק בין מחיצה בידי אדם למחיצה בידי שמים, ויש על זה בסיס חזק משני גמרות (דף כב: ודף סז:): שאין לחלק בין מחיצה בידי אדם שלא הוקפה לדירה לבין מחיצה בידי שמים.

ומצד מערב, וממילא נחשב מפרץ אילת כפתוח מצד דרום, וממילא כל גוש דן אין לו מחיצה מצד דרום.

וע' בזה בתוס' (כה: ד"ה קרפף) שכתב וי"ל דבמקום שנפרצה לא הוה יותר מעשר אבל מכאן ואילך מתרחבת והולכת.

ולמדים מזה ששני מחיצות באלכסון מצפון לדרום, אחד מצד מזרח ואחד מצד מערב והצפון סגור, ושני מחיצות באלכסון נוטין קצת לפנים, דהיינו מחיצת המזרחי נוטה קצת למערב ומחיצת המערבית נוטה קצת לצד מזרח, אינן נחשבים מחיצות של עומ"ר לסגור הצד הדרומי, וע' בזה בחז"א (ס' ע"ג ס"ק ט' במקפיים).

והשיעור שם כתב שהוא י' (טפחים) מתוך ד' (אמות), וכן נקט החידושים וביאורים של הגאון ר"ח גריינימן שליט"א (עירובין ס' א ס"ק כ"ד ד"ה אכתל) וא"כ כדי שיהא נחשב שגבול הירדני בנגב יסגור הדרום, צריך להיות שבכל כ"ד אמות לכיוון דרום, יהא נמשך י' אמות לצד מערב, וכן בגבול המצרי, שכל כ"ד אמות לכיוון דרום, יהא נמשך י' אמות לצד מזרח.

וכמדומני שבגבול הירדני כמעט אין דבר כזה, רק במקומות מועטים, (אני משתמש באטלס משה ברור, ולא ראיתי השטח) ואין הם מהווין הרוב לסגירת דרום, ולא מהני רק מה שכנגדם צפונית דהיינו ירושלים ולא מה שצריך צירוף גבול מצרים שיהא ג' מחיצות, דהיינו שגוש דן לא נכנס בזה, א"כ אין לנו סגירה מצד דרום בגבול נגב המערבי.

וצד גבול מצרים, יש רק ממש בסוף הדרום שטח שיש בשעור י' מתוך ד' סגירה מצד דרום, אבל זה לא עושה רוב סגירת דרום, דהיינו שמחיצת גבול מצרים הולך יותר דרומי ממחיצת גבול ירדן, וכשאתה מתחשב עם גבול מצרים רק עד חלק הדרומי ממול סוף מחיצת גבול ירדן, אז הקטע האחרון הזה שיש עליו י' מתוך ארבע לסגור הדרום, אינו מהוה רוב סגירת הדרום לסגור מגבול מצרים עד גבול ירדן, וממילא אף אם נימא שפרצת עשר הוא מדרבנן אין כאן עומד מרובה.

וא"כ אין כאן סגירה מצד דרום בנוגע מה שנמצא כנגד המערב, ונפרץ בצד ים האדום ששם אין לו מחיצה בידי אדם, וא"כ מה שנשאר הוא רק גבול צפון וגבול מזרח וקצת דרום בנוגע לחלק מזרחי של הארץ וזה אינו רשה"י מן התורה לגבי חלק המערבי של הארץ.

(איך מודדים הדי אמות האם באלכסון או ישר, ע' במ"ב (ס' ש"ג ס"ק קנ"ד) שמודדים באלכסון ובח"ב (ס' י"ד ס"ק י"א) הוכיח מן הירושלמי שמודדים ישר, ולפי המ"ב יוצא שהישר הוא 21.817424 טפחים).

וכ"ש שכנראה שיש הרבה פירצות יותר מעשר שם, וכן ים המלח, ועיקר השיטה שעשר אמות מדרבנן. והסברה מחייב שאם א"א לראות מצד אחד של הפירצה לצד שני

ובענין אם יותר מעשר הוא מחיצה מדרבנן או מדרבנן, פליגא הבית אפרים עם המשכנות יעקב, שדעת הבית אפרים שהוא מדרבנן, ודעת המשכנות יעקב שהוא מדרבנן, והחז"א (ס' קי"ב ס"ק ה') נקט שהוא מדרבנן.

אולם כשזכינו לראשונים נראה שדעת רוב ראשונים שהוא מדרבנן, ע' בזה בבית יצחק (עמוד יג) אחד הר"ח (דף קא:) שכתב שירושלים לאחר שנפרצה פרצות היה רשה"ר היינו שנפרצה פרצות יותר מעשר (וממילא לא היה שם עומד מרובה), וכן נראה מרש"י (צד. ד"ה חצר) אף שהחז"א (במכתב ס' קי"ב אות ז) רצה לדחות, שרש"י כתב זה רק בהוה אמינא, אולם א"א לומר כך, שבנושא זה לא היה ויכוח כלל בין ההוה אמינא למסקנא, וכן המאירי כתב כמו רש"י שם.

וביארתי שם שגם דעת הרמב"ם שעשר אמות דאורייתא, ורק דעת תוס' הרא"ש ריש עושין פסין שעשר אמות דרבנן.

שוב הראוני ששמע גם בפירוש המשנה להרמב"ם (פ"א משנה דשיירא שחנתה) דעשר אמות דאורייתא, וז"ל **וכשהוא פרוץ מרובה על העומד בכל התורה אינו מחיצה וכשהוא פרוץ כעומד הוא מחיצה ומותר לטלטל בכולה אלא אם יש בכל אותו הפרוץ פרצה יותר על עשר אמות כאשר ביאר אינו מחיצה ולשון אינו מחיצה משמע שזה פסול דאורייתא. וכמו לענין גט כשכתב אינו גט היינו מדרבנן.**

עוד יש להוסיף, שגם אם נאמר שעשר אמות הוא שיעור דרבנן, מ"מ גם מדרבנן מוכרח להיות איזה שיעור לפירצה, שלא מסתבר כלל לומר שאם יש לך אלף מיל מחיצה ואלף מיל פירצה וכו' שזה נחשב כפרוץ כעומד וכשר מדרבנן.

ובפשטות שאם א"א לראות מצד אחד של הפירצה לצד השני לא שייך לצרף שני חלקי מחיצות, ואם נפשך לומר שצריך איזה שיעור חז"ל, הנה לענין מעשר בהמה אמרינן שעד ט"ז מיל אפשר לצרף שיעור עשר בהמות, משום שט"ז מיל גמירא דשלטי עיניו דרועה, (ע' בכורות נד:) וא"כ כאן בודאי מי שחושב שאפשר להרחיב שיעור פירצה גדול מאוד, מ"מ לא שייך להרחיב יותר מט"ז מיל, ויותר מזה לא מצאנו צירוף.

וא"כ צפון ים המלח שאין שם מחיצה בידי אדם, יש שם פירצה הרבה יותר מכפליים של ט"ז מיל, וא"כ ממילא כל מחיצות הדרום אינו מצטרף עם מחיצות מזרח וצפון. (ראיתי באיזה ספר, שכחתי כעת, ששיעור 'אין אדם רואה את המחיצות' שהוזכרו בראשונים, הכוונה ט"ז מיל).

וכן צריך עוד לדון, האם המחיצות בנגב נחשבים כמחיצות מצד דרום, ד"ל כיון שעיקרן מצפון לדרום, אינן נחשבים כסגירה מצד דרום רק כסגירה מצד מזרח

בְּשַׁעְרֵי הָעִיר הַזֹּאת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וּלְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת
 לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת בּוֹ כָּל מְלָאכָה: (כה) וּבָאוּ בְּשַׁעְרֵי הָעִיר
 הַזֹּאת מְלָכִים וְשָׂרִים יֹשְׁבִים עַל כֶּסֶא דָּוִד רֹכְבִים בְּרֶכֶב
 וּבַסּוּסִים הֵמָּה וְשָׂרֵיהֶם אִישׁ יְהוּדָה וַיִּשְׁבִּי יְרוּשָׁלַם
 וַיִּשְׁבָּה הָעִיר הַזֹּאת לְעוֹלָם: (כו) וּבָאוּ מֵעָרֵי יְהוּדָה
 וּמִסְבִּיבוֹת יְרוּשָׁלַם וּמֵאֶרֶץ בְּנֵימִן וּמִן הַשְּׂפֵלָה וּמִן הַהָר
 וּמִן הַנֶּגֶב מֵבָאִים עוֹלָה וְזִבְח וּמִנְחָה וּלְבֹנָה וּמֵבָאִי תוֹדָה
 בֵּית ה': (כז) וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלַי לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת
 וּלְבִלְתִּי שְׂאֵת מִשָּׂא וּבֹא בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
 וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּשַׁעְרֶיהָ וְאָכְלָה אֶרְמְנוֹת יְרוּשָׁלַם וְלֹא תִכְבֶּה:

רד"ק, ומה שצוה להזהירם על השבת והיו כמה עברות
 אחרות בידם ואף ע"ז, לפי ששמירת שבת עיקר גדול
 באמונת הא-ל בחדוש העולם ובאמונה באותות
 ובמופתים ובקיום כל התורה, וכל המשמר השבת
 באמונה ישרה לא במהרה הוא חוטא בשאר המצוות,
 ואמרו רז"ל כל המשמר שבת כהלכתה אפילו עע"ז כדור
 אנוש מוחלין לו שני אשרי אנוש יעשה זאת וכו' כל שומר
 שבת מחללו, אל תקרי מחללו אלא מחל לו, והמצוה
 הראשונה שנצטוו ישראל קודם מתן תורה היא שבת,
 ואתה רואה כמה גדולה שמירת שבת שהרי תלה חרבן
 ירושלם בשמירת שבת.

א"א לצרף המחיצות וכ"ש כשמרוחקים ט"ז מיל אף
 לדיעה שעשר אמות דאורייתא, וממילא כל מחיצות
 הארץ נפסלו מכח זה.

וכל המדידות האלו הוצרכנו רק על הצד שמחיצת בידי
 אדם מהני אף במרחק של גבולות מדינה אבל כבר כתבנו
 שהעיקר שאינו נחשב מחיצה כלל אף אילו היה הכל סגור
 בפועל במחיצת בני אדם.

יש כאן להוסיף שעיקר מלכות בית דוד חוזרת בזמן
 שנוהרין מלטלטל ברשות הרבים, כך מפורש בירמיה (פי'
 י"ז מפסוק י"ט) ואילך.

הנביא ירמיה מוכיח ישראל, שאם יזהרו מלהוציא משא
 בירושלים יתקיים מלכות בית דוד ובית המקדש.

(פי' יז כא) כֹּה אָמַר ה' הַשְּׁמֵרוּ בְּנִפְשׁוֹתֵיכֶם וְאַל תִּשְׂאוּ
 מִשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְהִבֵּאתֶם בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם: (כב) וְלֹא
 תוֹצִיאוּ מִשָּׂא מִבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ
 וְקַדְשֵׁתֶם אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת כִּאֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם: (כד)
 וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּם תִּשְׁמְעוּן אֵלַי נְאֻם ה' לְבִלְתִּי הִבִּיא מִשָּׂא